

TIME AND PLACE IN ORHAN PAMUK'S NOVEL "STRANGE THOUGHTS IN MY HEAD"

Fahrija Leskovci

University – Prizren, Kosovo, fnisic@hotmail.com

Abstract: The time and place in Orhan Pamuk's novel 'Strange Thoughts in My Head' in his main analysis he deals with the time and place in the novel, as the title suggests. Edin Pabrić's book "Time in a Novel" will serve as the main theoretical base for the study of time and place.

The problem of identity is one of the themes in Pamuk's novels. His novels are mostly about the relationship between East and West. And all his novels carry autobiographical elements, he weaved a part of himself into everything, including his family. That is why Orhan Pamuk is a Turkish writer who has been considered one of the most popular literary creators in today's Turkey for many years. His novels break reading records, and his literary and scientific work attracts a great deal of attention, both in literary and intellectual circles, and among the general readership in Turkey and abroad.

Orhan Pamuk's novel "Strange Thoughts in My Head" has a dynamic structure reminiscent of drama, so immediately based on a mixture that we see of different genres and types. Characters who tell their lives in the novel are aware of each other and often communicate with each other and refer to each other, which is another characteristic of the postmodern novel. Intertextuality is emphasized and clearly visible in the novel. Sentences from the works of other authors. The novel "Strange Thoughts in My Head" also has elements of a detective novel (in the part where Ferhat's murder is investigated), a historical novel (in the part where is writing about the events of coups), and a love novel (relationships between individual characters, Mevlut and Rajih, Ferhat and Smiha, Korkut and Vediha, etc.).

Keywords: analysis, novel, structure, dynamics, literature.

VRIJEME I MJESTO U ROMANU „ČUDNE MISLI U MOJOJ GLAVI“ ORHANA PAMUKA

Fahrija Leskovci

University – Prizren, Kosovo, fnisic@hotmail.com

Sažetak: Vrijeme i mjesto u romanu 'Čudne misli u mojoj glavi' Orhana Pamuka u svojoj glavnoj analizi bavit će kako je to kazano u samom naslovu vremenom i mjestom u romanu. Kao glavna teorijska podloga za proučavanje vremena i mjesta poslužit će knjiga „Vrijeme u romanu“, Edina Pabrića.

Problem identiteta je jedna od tema u Pamukovim romanima. Njegovi romani uglavnom govore o odnosu Istoka i Zapada. I svi njegovi romani nose autobiografske elemente, odnosno, u sve je utkao dio sebe, pa i svoje porodice. Zato je Orhan Pamuk turski pisac koji se već dugi niz godina smatra jednim od najpopularnijih književnih stvaralaca današnje Turske. Njegovi romani obaraju rekorde čitanosti, a književni kao i znanstveni rad plijeni izrazitu pažnju, kako u književnim i intelektualnim krugovima, tako i kod šire čitalačke javnosti u Turskoj i izvan Turske.

Roman Orhana Pamuka „Čudne misli u mojoj glavi“ ima dinamičku strukturu koja podjseća na dramsku, pa odmah na osnovu toga vidimo i miješanje različitih žanrova i vrsta. Likovi koji kazuju svoj život u romanu svjesni su jedni drugih i često su u međusobnoj komunikaciji te se referiraju jedni na druge, što je još jedna od karakteristika postmodernog romana. Intertekstualnost je u romanu naglašena i jasno vidljiva jer na početku nekih od poglavlja romana pisac citira rečenica iz djela drugih autora. Roman „Čudne misli u mojoj glavi“ također ima elemente detektivskog romana (u dijelu kada se istražuje Ferhatovo ubistvo), historijskog romana (u dijelu kada se piše o događajima državnih udara), te ljubavnog romana (odnosi između pojedinih likova, Mevlut i Rajiha, Ferhat i Smiha, Korkut i Vediha, i dr.).

Ključne riječi: analiza, roman, struktura, dinamika, književnost

1. VRIJEME I MJESTO U ROMANU

Ferit Orhan Pamuk je poznati turski pisac, scenarista i dobitnik Nobelove nagrade za književnost 2006. godine. Rođen je u Istanbulu 1952. godine, gdje je i odrastao u bogatoj porodici. Školovao se na istanbulskom Robert

Collegeu, nakon čega je na Tehničkom Univerzitetu upisao studij arhitekture, kako bi udovoljio želji svojih roditelja. Odustao je od arhitekture, a 1976. godine završio je studij novinarstva i u potpunosti se posvetio pisanju.²⁵ Iako je prvo počeo sa pisanjem i objavljivanjem poezije u časopisima, njegovo prvo cjelovito objavljeno djelo bilo je roman „Dževdet-beg i sinovi“ (1982). Pamuk je za roman dobio nagradu Milliyet Press, a i sam je usporedio ovaj roman sa djelom Tomaasa Manna „Buddenbrokovi“²⁶ jer roman „Dževdet-beg i sinovi“ predstavlja prvu fazu Pamukova stvaralaštva, a to je realistička faza, nastala pod utjecajem Dostojevskog, Tolstoja, Manna, i drugih. Nakon tog romana, Pamuk piše i roman „Bijeli zamak“ (1985), te roman „Crna knjiga“ (1990) koji je svojom kompleksnošću postao jedan od njačitanijih romana savremene turske književnosti. Naime, to je roman koji „pripovijeda o potrazi za identitetom u svijetu u kojem se miješaju Istok i Zapad, u kojem nitko ne može ostati 'samo svoj' i otkriva nam kako su isprepleteni križarski i sultanski pohodi, mafijaški i ulični obračuni, povijest i sadašnjost – i sve drugo što u sebi skriva Istanbul“²⁷

Pamuk je napisao i scenarij za film „Skriveno lice“, a njegov četvrti roman „Novi život“ (1995) po objavljivanju 1995. godine postaje senzacija i najbrže rasprodan roman u povijesti Turske. Vrhunac Pamukove međunarodne slave označio je izlazak romana „Zovem se Crvena“ 2000. godine. Preveden je na 24 jezika, a iste godine dobija i prestižnu književnu nagradu, IMPAC Dublin Award.

Godine 2014. Orhan Pamuk objavljuje roman „Čudne misli u mojoj glavi“. To je priča o životu Mevluta Karataša, prodavača boze, o njegovim doživljajima, maštanjima i prijateljima te slika istanbulskog života između 1969. i 2012. godine viđena očima mnogih likova. Istodobno, ovaj roman je vješto vođena ljubavna priča te povijesni i društveno-politički roman o savremenoj Turskoj.

Problem identiteta je jedna od tema u Pamukovim romanima. Njegovi romani uglavnom govore o odnosu Istoka i Zapada. I svi njegovi romani nose autobiografske elemente, odnosno, u sve je utkao dio sebe, pa i svoje porodice. Zato je Orhan Pamuk turski pisac koji se već dugi niz godina smatra jednim od najpopularnijih književnih stvaralaca današnje Turske. Njegovi romani obaraju rekorde čitanosti, a književni kao i znanstveni rad plijeni izrazitu pažnju, kako u književnim i intelektualnim krugovima, tako i kod šire čitalačke javnosti u Turskoj i izvan Turske.

„On postaje onaj rijetki autor koji piše svoje najbolje knjige nakon što je dobio Nobelovu nagradu za književnost.“²⁸

2. POSTMODERNI ROMAN „ČUDNE MISLI U MOJOJ GLAVI“

Postmoderna razara ono što se naziva condition kulture i otvara nove smjerove, a baza tog redefiniranja je moderna. U etimologijskim rječnicima moderna se određuje kao novina, kao nešto što odgovara savremenom ukusu i potražnji i pri tome joj se nameće „epitet (pred)posljednje velike književne epohe obilježene tendencioznošću ka industrijskim revolucijama, tehnološkim dostignućima, društvenim i ekonomskim promjenama“ (Epštein). Utemeljena na prosvjetiteljstvu, markirana „historijskim relativizmom“ (Kodrić), moderna se, usljed antagonističkih projekata avangarde i dekadentnih nasrtaja na samu sebe, destabilizirala i destruirala pretendujući tako na „fenomen krajologija“ (Oraić Tolić), odnosno fokusirajući se na začetak kraja svega.

U svojoj knjizi „Postmoderno stanje“ Fransa Lyotard govori o kraju velikih priča Zapada koje su dokinute i na čijim krajevima je nastala postmoderna. „Pojednostavimo li do krajnosti, možemo reći da se nepovjerenje prema metanaracijama smatra 'postmodernim'. Ono je sigurno posljedica napretka znanosti, no i napredak sa svoje strane pretpostavlja nepovjerenje“²⁹ Postmoderno znanje je raspršeno i ne postoji legitiman oblik znanja, pa u tom kontekstu Linda Hutcheon kaže da „nijedna vrsta znanja ne može da izbjegne saučesništvo sa nekom metanaracijom, sa nekom fikcijom koja čini mogućom svaku tvdnju vezanu za istinu“³⁰, dakle postmoderno znanje dolazi iz malih povijesti i čujemo samo glasove koji s pozicije margine kazuju svoju osobnu povijest. „Paradigma je postmoderne kulture i postmodernog znanja pluralnost (mišljenje) i izražavanje u razlikama i drugostima), njezin je subjekt dijaloški, a u krajnjim slučajevima, kao kod Lyotarda završava u estetskoj igri i paralogiji – bez mogućnosti bilo kakva univerzalnog znanja i općeprihvatljive istine.“³¹

S obzirom na navedenu i na relevantnu savremenu književnu kritiku možemo kazati da je roman Orhana Pamuka „Čudne misli u mojoj glavi“ roman koji je prožet postmodernističkim diskursom i da samo i isključivo čitanje kroz prizmu postmoderne odnosno postmodernih književnih teorija, roman dobija potpuni smisao. Sredstva

²⁵https://hr.wikipedia.org/wiki/Orhan_Pamuk

²⁶<https://www.knjiga.ba/dzevdjet-beg-i-sinovi-n1201.html>

²⁷<https://mvinfo.hr/knjiga/6478/crna-knjiga>

²⁸<https://www.tportal.hr/kultura/clanak/novi-roman-orhana-pamuka-njegov-je-dosad-najradosniji-20160202>

²⁹Fransa Lyotard, „Postmoderno stanje“, Zagreb, 2005., str. 6

³⁰Linda Hutcheon, „Poetika postmodernizma“, Novi Sad, 1996., str. 32

³¹Dubravka Oraić Tolić, „Muška moderna i ženska postmoderna, Zagreb, 2005., str. 11-12

kao što su parodija, ironija, kolaboracija, upotreba aluzija, te autoreferencijalnost u romanu „Čudne misli u mojoj glavi“ postaju određujućim značajkama, pa čak i razlogom umjetničke egzistencije.

Na taj način, roman primjenjuje književne postupke kolaža, intertekstualnosti, miješanja kodova, refleksivnosti, i drugo. Ono što također primijetimo kod postmodernih romana, u ovom slučaju i romana „Čudne misli u mojoj glavi“ jeste da se on zabavlja koristeći se trivijalnim konvencijama koje dobrim zapletom prvenstveno čine uzbudljivu fabulu. Roman „Čudne misli u mojoj glavi“ u svom površnom čitanju udovoljava ljudskoj želji za zabavom, opuštanjem, maštom i fantazijom. S druge strane je prisutna čitateljeva želja za poukom i nečim korisnim; otuda govor koji nalazimo u filozofskim, teološkim i naučnim djelima o zbilji, o svijetu oko nas, o spoznaji koju nam roman može dati.

Orhan Pamuk je roman „Čudne misli u mojoj glavi“ definitivno napisao u postmodernističkom stilu i to je vidljivo kroz postmodernističke postupke koje je koristio u romanu. Pisac u romanu čitaocima jasno govori da je fikcija to što čitaju, stupa u direktan razgovor sa likovima te im, kroz monologe, daje mogućnost iznošenja sopstvenog mišljenja i dijaloga sa čitaocima. To je tehnika koju je Pamuk po prvi put koristio u romanu „Čudne misli u mojoj glavi“, a koja se može uporediti sa pričanjem iz višestruke perspektive. Pisac nas vodi kroz naizmjeničnu priču o bogatstvu i siromaštvu, samoći i zajedništvu, ljubavi i nedostatku ljubavi. Roman završava u istom fonu, ne birajući nijednu od varijanti, grad je miran, a Mevlut je nemiran.

3. VRIJEME U ROMANU „ČUDNE MISLI U MOJOJ GLAVI“

„Vrijeme je kao gusta masa koja ispunjava prostor, ono je aktivan pokretač zbivanja koje Bergson opisuje kao stvaraoca – produženu božansku ruku koja prostoru i svemu u njemu daje i oduzima život.“³² Roman „Čudne misli u mojoj glavi“ je objavljen 2014. godine. Referenca ovog romana jesu povijesni događaji i životne činjenice. Ali, isto tako u romanu je izrazita imaginacija stvaranja ličnog svijeta, ličnog iskustva, odnosno ličnog doživljavanja historizma, duhovne povijesti i duha vremena. Ovo je dosta neobičan roman jer ne može se odrediti ni kao hronika, niti kao porodična hronika, iako posjeduje nesumnjivo hroničarski okvir, niti pak kao historijski, odnosno potpuno i do kraja novohistorijski roman, niti kao roman ispovijest, iako u njemu ispovijedni ton i narativne tehnike zauzimaju značajnu ulogu u organiziranju narativnih planova. Upravo kombinacija formativnih načela nabrojanih tipoloških linija savremenog romana rezultiraju u ovom romanu nečim što bi se moglo definirati kao prozna struktura kaleidoskopskog karaktera koja potvrđuje protejsku prirodu žanra romana. Već pri prvom čitanju vidimo da je struktura romana difuzna, razlažu se i ponovo spajaju pripovijedni tokovi priče. U romanu se također prepliću i autobiografski elementi sa elementima sudbina članova porodice i sunarodnjaka. Priče ispričane kao fragmenti romana se mogu izdvojiti i činiti zaseban dio.

Kategorija vremena kod Pamuka u romanu „Čudne misli u mojoj glavi“ razvijena je na dva nivoa. Prvi nivo je vrijeme koje se odvija kroz života likova u romanu, a drugi nivo je vrijeme koje protiče u romanu, mogli bismo ga nazvati vrijeme grada, odnosno povijesno vrijeme. Oba vremena su spojena u jednu cjelinu, roman. Djelo Orhana Pamuka svjedok je jednog vremena koje opisuje Istanbul u cjelini, sve ono što mu se događa, politička previranja kroz koja prolazi i način na koji se nastoji izboriti s tim previranjima. Istanbul se za Mevlutova života u njemu promijenio i Mevlut nije bio svjestan tog dok nije pogledao panoramu grada.

„Ali, osoba koja bi izdaleka gledala gradsku panoramu, malo kasnije bi primijetila pokrete podno zgrada, neku vrstu talasanja na brdima. Srušene su fabrike lijekova i sijalica, kao i druge radionice od prije četrdeset godina, a umjesto njih su napravljene raznorazne zastrašujuće kule sa tržnim centrima u prizemlju.

Iza svojevrsne betonske zavjese formirane od svih tih novih i visokih zgrada, osjećala se sjenka starog Istanbula koja je postojala kada je Mevlut tamo tek došao. Iza te sjenke su tu i tamo štrčale bijele kule. Ono što je na Mevluta, pak, ostavljalo najjači utisak, bilo je more oblakodera, kula i visokih građevina koje su brzo nicala čak i iza tih zgrada. Neke od tih građevina su bile toliko daleko, da Mevlut nije mogao da razluči da li se one nalaze na azijskoj ili evropskoj obali.“³³

Iz ovog pasusa u romanu vidimo da razvoj grada izražava i kroz vlastito, subjektivno, Mevlutovo vrijeme. Oba vremena su usko povezana, isprepliću se. Ono historijsko vrijeme koje se dogodilo gradu pa je on izrastao, odrazilo se i na život prvenstveno glavnog lika Mevluta, a onda i svih drugih likova. Struktura romana odvija se kako kako to kaže Edin Pabrić u knjizi „Vrijeme u romanu“ na dvije vremenske ose. „Stvarnost je u romanu, bez obzira da li se prezentuje u prošlosti, budućnosti ili sadašnjosti, neprekidno trajanje, nastajanje i tok vremena. Čak i kada je u pitanju postupak fragmentarnosti, roman uvijek dočarava ukupnost života. I on, kao i uostalom život u vremenu, može imati svoje dijelove, ali te dijelove, s obzirom na nužnu umjetničku koncepciju, u romanu doživljavamo u

³²Davor Piskač „Struktura vremena i prostora u Šegedinovim Staromodnim zapisima iz Bruges“, Riječ: časopis za slavensku filologiju, Vol. 13, No. 3, 2007., str. 7

³³Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str. 573-574

njegovoj cjelini, kao totalitet svega što traje. Struktura svijeta romana formira se na dvije vremenske ose: subjektivno-psihološkoj i fizikalno-historijskoj. One svojim uzajamnim presijecanjem obuhvataju totalitet čovjekovih moralnih i intelektualnih preokupacija. Subjektivna vremenska osa izražava povijest individue i neku sukcesiju njegovog razvoja. Historijska osa izražava spoljni svijet koji obuhvata socijalnu i povijesnu stvarnost u kome su pojedinci određeni idejnim, kulturološkim i civilizacijskim položajem.³⁴

Ispisano znači da postoji jedan svijet u romanu, svijet grada i on teče svojim pravilima i tokom. Međutim prilikom čitanja, grad postaje Istanbul, grad koji postoji i grad koji funkcionise upravo zahvaljujući likovima iz fikcije koji postoje u njemu i mi automatski o historijskoj osi ovog vremena počinjemo misliti kao stvarnoj, o stvarnom vremenu. Ali to je opet odlika postmodernog romana da knjige postaju pojavni dio stvarnosti.

Orhan Pamuk je svoj roman „Čudne misli u mojoj glavi“ oblikovao u vremenu i vrijeme je za sam roman od izuzetne važnosti jer događaji koji su nižu po nekom redoslijedu predstavljaju određeni vremenski slijed. Iako je ovo postmoderna roman, Pamuk u siže romana prati hronologiju fabule, poput romana u 19. stoljeću.

On se ne suprotstavlja historijskom vremenu nego to vrijeme predstavlja okvir pripovijedanja. I kada posmatramo Mevlutovu porodicu, ona figurira jednu običnu tursku porodicu u kojoj je prisutno kontinuirano, hronološko vrijeme. Opisano je sve od selidbe u grad, života u gradu, redoslijed kojim se žene i udaju, dobijaju djecu, smrt likova i kontinuirani život ostalih likova. Pamuk je kroz taj kontinuum dočarao proticanje vremena, pokazao je razvoj likova koji su se mijenjali, istupali su u svojim osjećanjima i sklonostima, postajali bolji. Prezentovao nam je karaktere likova i ispričao jednu priču da bi nam pokazao kako život teče.

Ako psihološko vrijeme iščitamo samo u liku Mevluta koji se kao mlad momak doseljava u grad s ocem, napušta školu i počinje raditi s ocem. Nakon toga se zaljubljuje u Semihu i tri godine piše pisma Semihi, pa nakon toga mu biva „podvaljena“ Rajiha, Semihina starija sestra za koju se ispostavlja da je bolji izbor za njega. Njihov zajednički život, dobijanje dvije kćerke, smrt Rajihina, i ponovna ženidba sa Semihovom. Onda vidimo da se u romanu odvio čitav jedan životni vijek, izostavljajući samo Mevlutovo rođenje i smrt. Iz vremena Mevlutovog života vidimo da su se neki događaji i njemu odvijali dugo, a neki su prolazili za tren. Ponekad kada je u historijskom vremenu vrvila nevolja i kaos, u Mevlutovom domu i životu je vladao mir. Kao jedinu konstantu u cijelom njegovom životu i psihološkom vremenu možemo izdvojiti prodaju boze. U tom činu je povezano historijsko i psihološko vrijeme jer samo ulični prodavač boze može biti istinski svjedok jednog svijeta koji nestaje. I doista, pred Mevludovim se očima urušavaju stare i slavne vrijednosti jedne metropole i nastaju nove.

Ljubavna priča o Mevlutu i Rajihi okosnica je romana „Čudne misli u mojoj glavi“ oko koje je Pamuk isprepleo mnogo toga drugoga. U samu priču je interpolirao glasove, monologe drugih likova, svjedoka njihove priče i kako je priču o Mevlutu ispričao u trećem licu, ovi monolozi funkcioniraju i kao komentar glavne priče i kao početak novih pobočnih i vrlo zanimljivih priča, psiholoških vremena, koje se međusobno ukrštavaju, kako piše i Pabrić „poznato je da roman u načelu dozvoljava beskrajno mnogo radnji, mnoštvo značenja, koja su položena u jednu vremensku osu koja pripada onom fenomenu vremena kojeg obično prepoznajemo da teče od jednog datog početka prema jednom datom kraju“³⁵.

Is pripovijedano vrijeme i vrijeme pripovijedanja imaju istu liniju razvoja i oba zavise od prostora, ali na smislen način tako da se čitatelju rasprostrla jedna kompleksna društvena slika.

4. MJESTO U ROMANU „ČUDNE MISLI U MOJOJ GLAVI“

Roman „Čudne misli u mojoj glavi“ ispisiuje porodičnu horniku, kako smo to u ranijim poglavljima rada naveli. Ali kroz priču o porodici, Orhan Pamuk, autor romana ispisiuje i prostor u romanu. Grad Istanbul ima višestruku ulogu u romanu, ima simboliku i specifičnu povijest. Grad Istanbul je grad melanholijske, grad s posebnim statusom, koji mu donosi njegova povijest, ali svakako i pozicija koju ima u romanu i u piščevom/autorovom životu. Ovakvo raspoloženje naglašeno je i u opisu autorovog odnosa sa pojedinim članovima svoje porodice, prvenstveno s ocem. Mevlutov otac je taj koji odlazi u Istanbul kako bi zaradio i poslao novac svojoj porodici, koja ostaje da živi na selu. Ljudska egzistencija u ovom romanu predstavljena je kao sistem promjena koje se ucrtavaju na određenom prostoru, u ovom slučaju riječ je o selu Dženetpinar i gradu Istanbul. Kroz odnos oca i sina se također može nazrijeti i odnos grada i sela što je često opreka u romanima.

„Nakon što je uspješno završio osnovnu školu, mislio je da će otići kod oca u Istanbul da tamo uči i radi, kao i druga djeca koja su bila u istoj situaciji, ali pošto otac nije želio da on dođe, u jesen te 1968. godine ostao je u selu kao čobanin. Mevlut će do kraja života razmišljati o tome zašto ga je otac te godine namjerno ostavio u selu i na to neće

³⁴Edin Pabrić „Vrijeme u romanu“, Sarajevo, 2006., str. 26-27

³⁵Edin Pabrić „Vrijeme u romanu“, Sarajevo, 2006, str. 30

uspjeti da pronađe pravi odgovor. Mevlut je te zime bio usamljen i potišten, jer su mu drugovi i braća od strica Korkut i Sulejman otišli u Istanbul³⁶

U knjizi „Čitanje grada“³⁷ Krešimir Nemeč piše da je rat svojom destrukcijom pokrenuo proizvodnju tekstova koji se bave upravo duhovnom dimenzijom pripadnosti gradu, pamćenjem prostora, prisutnošću grada u autobiografijama i osobnim pričama pojedinaca. U romanu „Čudne misli u mojoj glavi“ dakako nije riječ o ratnoj destrukciji, ali je riječ o destrukciji političkoj zbog koje Pamuk doživljava Istanbul kao specifičan prostor, vrijedan pamćenja. On naime vrši historizaciju intime, ali istovremeno i intimizaciju povijesti i različitih ideologija koje naziremo na rubu teksta. A njegov Istanbul u romanu poprima svojevrsnu mističnu dimenziju. Istanbul u romanu Orhana Pamuka u funkciji je mitskoga prostora, onoga mjesta kojemu se on utječe i iz kojega ne bježi tijekom života triju generacija o kojima autor piše jednu porodičnu priču.

Mevlutovo upoznavanje Istanbula, tog uzvišenog grada, njegov prvi susret s njim, dokazao je svu njegovu posebnost i veličinu, ali i označio početak jednog posebnog odnosa koji čovjek može uspostaviti s određenim prostorom.

„Mevlut je tu, u večernjem mraku, prvi puta u životu vidio more. Ono je bilo tamno i duboko poput sna. Na pro hladnom vjetru osjećao se slatki miris mahovine. Europska strana je blistala od svjetla. Mevlut nikad u životu nije zaboravio prvi pogled, ne na more, već na ta svjetla.“³⁸

Sa upoznavanjem Istanbula, Mevlut se upoznaje sa postojanjem dva brda, Dutepe i Kultepe. Ta dva brda će u kasnijem razvoju fabule romana imati suprotstavljenu vrijednost i od Mevluta će se očekivati da zauzme prvo jednu, a onda i drugu stranu. Mevlut sa svojim drugom Ferhatom lijepi plakate za ideološku struju s Kultepea, to poslije radi i sa ljudima s Dutepea. Korkut to traži od njega kako bi dokazao odanost odnosno da ne surađuje s „maoistima“. „Sljedećeg dana su se na noge digli rođaci ubijenih alevita i marksističke grupacije koje su sebe nazivale oružanim predvodnikom. I Mevlut je bio u masi sa Ferhatom; povremeno je uzvikivao parole i pridružio se protestnoj šetnji kroz mahalalu bez obzira na što nije bio u prvim redovima.“³⁹

„Korkut je rekao Mevlutu da se drži podalje od Ferhata i 'drugih komunista“⁴⁰

Međutim, Mevlut bira neutralost jer uviđa da i na jednom i na drugo brdu žive ljudi.

Osim što su brda Dutepe i Kultepe brda različitih političkih uvjerenja, oni isto tako predstavljaju i sukob koji se odvija unutar Mevlutove porodice. Mevlutov otac i amidža su isprva živjeli na brdu Kultepe u baraci. Njegov amidža odlučuje da se odseli sa brda Kultepe na brdo Dutepe i sa promjenom mjesta oni mijenjaju i svoje prezime, odnosno identitet. Umjesto Karataš postaju Aktaš. Taj sukob ostaje kroz cijeli roman kao nešto nepremostivo. A u suštinskom dijelu, brda niti ljudi koji žive tu se ne razlikuju. Brdom Dutepe dominira džamija, Kultepeom dominira dalekovod s lubanjom. No, načini života na oba brda su slični. Niti je Kultepe u potpunosti lišen religioznog iako je mjesto na kojemu se skupljaju ljevičari, niti je Dutepe njegova binarna opreka. Idealisti s Dutepea dane provode u kafani nakon što završe poslove za Hadži Hamida Vurala, a i ljevičari na Kultepeu dane provode u kafani nakon što završe svoje poslove.

Grad Istanbul kao mjesto u romanu doista je kompleksan i višeznačan, baš kao što su i odnosi koje pisac/autor opisuje u romanu na tom prostoru. Na kraju možemo zaključiti da je pored navedenih, pojedinačnih primjera heterotopa (drugih mjesta/prostora), zapravo čitav prostor Istanbula jedan heterotop, svijet za sebe. To je prostor na kojem se susreću Istok i Zapad. Ali to je i prostor koji predstavlja mentalnu mapu glavnog lika, Mevluta. Istanbul prestaje biti zbiljski grad, nego se pretvara u Mevlutovu mentalnu mapu, u krvotok njegova mozga i duše, u mrežu njegovih misli, u grad kao imaginarij.

„Dok je išao niz jednu ulicu koja se spuštala ka Zlatnom rogu kao da se pruža u beskraj, pred očima mu je oživjela panorama koju je gledao sa Sulejmanovog balkona. Ono što je želio da saopšti gradu i ispiše po zidovima, tada mu je palo na pamet. To je bio i lični i zvanični stav; i namjera srca i namjera jezika.“⁴¹

Nove vlasti stalno ruše stare kuće, jer su ih gradili neki Grci, Jermeni, Židovi. Zemlju s koje su protjerivani ljudi, njihove nekad bogate kvartove, naseljavaju nevoljnici iz Anadolije, među njima Kurdi i aleviti - vrlo brojna raskolnička vjerska zajednica, proganjena od svih režima u Republici, uključujući i danas vladajuće islamiste - čiji životi i sudbine služe dovršetku etničkog čišćenja i zaokruženju ideala turskog nacionalizma, ali će se već u sljedećoj fazi i oni, premda su nekakvi muslimani, naći na udaru pravovjernih. Život Mevlutove generacije protječe između sjećanja i programiranog zaborava.

³⁶Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str. 47

³⁷<https://hrcak.srce.hr/file/107244>

³⁸Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str.55

³⁹Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str. 129

⁴⁰Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str. 132

⁴¹Orhan Pamuk „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica, 2016. str. 579

5. ZAKLJUČAK

Roman Orhana Pamuka „Čudne misli u mojoj glavi“ je svjedokom kulturno-povijesne epohe u kojemu jenastao, a ovakav koncept čitanja romana omogućuje nam uočiti razlike u shvaćanju vremena i prostora, aslijedom toga i života, u različitim književno-povijesnim razdobljima.

Znamo da postmodernizam propituje, ironizira i negira norme i tradicijske okvire književnosti nam se može činiti kakose klasične metode analize djela ne mogu primijeniti na postmodernističko književno djelo kakvo je roman „Čudne misli u mojoj glavi“. No ipak, analiza vremena i prostora u romanu omogućila nam je pojednostavljivanje datog sadržaja te smo tako prepoznali niz bitnih aspekata radnje koji, promatrani kao cjelina, daju smisao djelu. Vrijeme u romanu je historijsko i psihološko, i isprepletno je i ukso vezano sa mjesto u romanu. I kroz jednu i kroz drugu analizu, odnosno i kroz vrijeme i mjesto u romanu dolazimo do univerzalne priču o životu, smrti i otkrivanju životnog apsurd.

Bergson⁴² je rekao kako ljepota umjetničkog djela leži u sposobnosti autora da unese bogatstvo emocija i doživljava u djelo, a time se briše granica između stvarnosti i fikcije, imaginarna vremensko-prostorna barijera koja dijeli čitatelja i autora koji je djelo stvarao jučer ili prije stotinu godina. I zato analiza vremena i prostora u postmodernom romanu „Čudne misli u mojoj glavi“ omogućila nam je da iskusimo sve mogućnosti romana i ljepotu umjetničkog djela koje uvijek ima moć prelići se u stvarnost ako ju znamo pročitati.

LITERATURA

Bergson, H. (1950). „Time and Free Will“, London: George Allen & Unwin Ltd..

Biti, V. (1992). „Suvremena teorija pripovijedanja“, Zagreb: Globus

Hutcheon, L. (1996). „Poetika postmodernizma“, Novi Sad: Svetovi.

Liotard, F. (2005). „Postmoderno stanje“, Zagreb: Ibis grafika,

Oraić, T.D. (2005). „Muška moderna i ženska postmoderna, Zagreb: Ljevak.

Pamuk, O. (2016). „Čudne misli u mojoj glavi“, Podgorica: Nova knjiga.

Pamuk, O. (2020). „[What the Great Pandemic Novels Teach Us](#)“. *The New York Times*. Retrieved 2 May.

„Open lecture of Nobel Prize for Literature laureate Orhan Pamuk - Saint Petersburg University“. *english.spbu.ru*. Retrieved 22 February

Piskač, D. (2007). „Struktura vremena i prostora u Šegedinovim Staromodnim zapisima iz Bruges“, Riječ: časopis za slavensku filologiju, Vol. 13, No. 3.

Pobrić, E. (2016). „Vrijeme u romanu“, Sarajevo: BH Most, .

Toderi, G., & Pamuk, O. (2017). Words and Stars," by My Art Guides, accessed

6 April, <http://myartguides.com/exhibitions/grazia-toderi-orhan-pamuk-words-and-stars/>

WORDS AND STARS., (2017). Grazia Toderi e Orhan Pamuk," Palazzo Madama, accessed 6

April, <http://www.palazzomadamatorino.it/en/eventi-e-mostre/words-and-stars-grazia-toderi-e-orhan-pamuk>

⁴²Henri Bergson, „Time and Free Will“, London, 1950, str. 18